

דברי תורה

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

(ל"א – ל"ג)

גליון אלף תר"י

שיעור חומש ורש"י פרשת במדבר תשל"ז

בתורה"ק (במדבר א, א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר.

בעל הטורים כתב לדרוש סמוכין בין האמור למעלה בסוף חומש ויקרא (ויקרא כו, לד) אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני, להאמור כאן בתחילת פרשת במדבר, וידבר ה' אל משה במדבר סיני, לומר, אם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תורה ומצוות. (ועיין במדבר"א, ז). ויש לבאר מה משמעות הענין של "אדם משים עצמו כמדבר", באיזה תכונה יש לו לאדם לדמות עצמו למדבר, עד כדי כך שאם לא יעשה ככה אינו יכול לידע תורה ומצוות.

נראה לבאר בפשטות, על פי מה שמובא בגמרא (תענית ה:) רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא וכו', כי הוו מיפטרי מהדדי אמר ליה ליברכן מר, אמר ליה, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה, ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו, ושתה ממימיו, וישב בצילו. וכשביקש לילך, אמר, אילן אילן, במה אברכך, אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין – הרי פירותיך מתוקין, שיהא צילך נאה – הרי צילך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתך – הרי אמת המים עוברת תחתך. אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך. אף אתה, במה אברכך, אם בתורה – הרי תורה, אם בעושר – הרי עושר, אם בבנים – הרי בנים. אלא יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך. ע"כ.

נמצינו למדים, שישנם שלשה דברים עיקריים שגורמים לכך שהמדבר הוא מקום שמם וצחיה, האחד, שאינו מקום זרע תאנה ורימון ואין בו נחלת שדה וחרם למאכל. השני, שהוא ארץ ציה בלי מים לשתות. והשלישי, שהחמה קופחת ויוקדת על ראשי הולכי מדבריות ואין בו צל ומחסה מחורב.

אגוד חסידי צאנז בארץ הקודש
מכון הוצאה לאור "שפע חיים"

רח"ו רבי עקיבא 8 * ת"ד 5032 * טלפקס 09-8820355 * קרית צאנז נתניה

שליש אלה הדברים רומזים על עיקרי ושורשי הגאווה הצומחים פרא בלבו של אדם, אחרי שטבעו של אדם מבטן ולידה להתנאות ולהתפאר בלבו, כפי שנאמר (איוב יא, יב) ועיר פרא אדם יולד. הפירות רומזים על מצוות ומעשים טובים, כמו שפירשנו (רש"י בראשית ו, ט) עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, דהיינו שהאדם מתברך בלבבו לאמר שהוא מלא מצוות כרימון, אחרי שהוא מקפיד בכל יום להתפלל שלש תפילות במנין ולקרוא שמע בעונתה ולומר ברכו וקדושה, הוא קונה לעצמו תפילין מהודרים ומניחים כהלכה, וכן על זו הדרך בשאר מצוות התורה, ובזה הוא חולק לעצמו שבחים מרובים.

המים רומזים על לימוד התורה שנמשלה למים, כאמור (ישעיהו נה, א) הוי כל צמא לכו למים (וראה תענית ז. ב"ק יז. פב. ע"ז ה:), דהיינו שאדם מתהלל בנפשו שהוא אינו עם הארץ ח"ו, אלא הוא ב"ה בקי בכמה מסכתות, או שהוא לומד בכל יום דף גמרא או עמוד גמרא, ולא עוד אלא שהוא אפילו נוטל חלק בלימודי 'הש"ס החודשי', ובכך הוא שבע רצון מעצמו שכריסו מלא בתורה.

הצל רומז על גמילות חסדים והכנסת אורחים, שדעתו של אדם זוחה עליו על כך שהוא גומל חסדים טובים ופורם לרעב לחמו ועניים מרודים מביא לביתו, וכל מי שנכנס לביתו רעב ככלב יוצא שבע וטוב לב, ולעולם אינו משיב ריקם מי שפונה אליו בבקשת עזרה וסיוע.

כאמור, שלשה ענינים אלו הם עיקרי גאווה הפושה בלב האדם, שדרכו ישרה בעיניו ודעתו נוחה עליו, כשהוא מדמה בלבו שהוא משופע ועמוס בהרבה מצוות ומעשים טובים די והותר ולמעלה מכפי יכולתו.

*

אולם דרכם של צדיקי הדורות – ואפילו צדיקים בדור האחרון שזכיתי להכיר – היה ההיפך הגמור מדרכם של בני אדם, שתמיד היה להם נשבר בקרבם ומאד מאד היו שפלי רוח, כשבכל עת נשמע מפיהם ביטויי הכנעה, באומרם: אויה על נפשי, מה יהיה בסופי, הרי יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה ולא מצוות ומעשים טובים וכו'. כן ראיתי גם אצל כ"ק אאמו"ר זי"ע, שברוב שפלות רוח היה פשוט וברור אצלו שסופו לרדת לשאול תחתית, וכמעט ולא זכור לי אפילו יום אחד שלא שמעתי אותו מתאונן ומתמרמר ואומר, שלעתיד לבוא יתגלה האמת שארד לשאול תחתית ואני אנה אני בא.

לעיתים כאשר באו לפני כ"ק אאמו"ר זי"ע נשים מרי נפש והיו זועקות ומייללות 'די הייליגע רבי קען העלפן' ורבינו הקדוש אתם יכולים להושיענו, היה ברוח נשברה משיב לעומתם: אוי לאותה בושה, שלאחר אריכות ימי ושנותי כשנשמתי כבר תהיה בעומק שאול תחתית, וגם אז יבואו אנשים למצבת קבורתי ויזעקו שם שאלך לפני כסא הכבוד לבקש בעבורם וכדומה, בו

בזמן שאני אהיה שקוע בעמקי שואל. כן כדרך שהיה רגיל זקה"ק מצאנו זי"ע לומר אף הוא הוה מרגלא בפומיה להתבטא על עצמו: הנה נא הלבינו שערות זקני ועדיין אין בי אפילו נקודה של תורה, אין בי נצוץ של קיום מצוות ולא קורטוב של מעשים טובים, ואימתי אשוב בתשובה שלימה. וכל מי שהיה מביט עליו עת אמר דברים אלו, היה רואה את פניו הקדושים חיוורים כסיד ההיכל, כשכולו נרעש ונפחד ובטל במציאות ממש.

הוא שאמר הכתוב (דברים י, יב) ועתה ישראל "מה" ה' אלקיך שואל מעמך, כלומר שכל עבודת האדם בעולמו היא שיבוא אל בחינת "מה", להיות בעיני עצמו בטל ומבוטל כעפרא דארעא, כמידתם של משה ואהרן שאמרו (שמות מז, ז) ונחנו מה (עיין קדושת לוי פרשת עקב ד"ה ועתה ישראל). וכדרכם של כל הצדיקים אשר בארץ המה, שכל ימיהם הרגישו בעצמם שהם עפר ואפר וכשחק מאזניים נחשבו, וכל מעשיהם תוהו וימי חייהם חבל, ובענוות קדשם היו מבטלים את כל מעשיהם הטובים ואומרים שתפילתם אינה תפילה, תורתם אינה תורה ומצוותם אינם מצוות, אלא הכל הוא רק מהשפה ולחוץ בשוא וכזב, כי לעומת הבורא כל עולמים מי יצדק לפניו ומי יוכל לצאת ידי חובתו לפניו ית"ש.

רק מי שמתנהג בדרך זו של ענוה ושפלות הרוח, הוא יכול לזכות לכתרה של תורה ולעלות במעלות קדושים וטהורים. אך מי שח"ו גבה לבו ורמו עיניו, ואפילו אם יש בו רק נקודה קטנה של גאווה והתנשאות, יש בכך כבר חשש עבודה זרה, כמו שאמרו חז"ל (סוטה ד:): כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא (משלי מז, ה) תועבת ה' כל גבה לב, וכתיב התם (דברים ז, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך. ואף שנחלקו אמוראים בגמרא (שם ה.) אם מותר לתלמיד חכם להתנאות קצת, דרבי נחמן בר יצחק אמר, לא מינה ולא מקצתה, ורבי חייא בר אשי אמר רב, תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמיניות. מכל מקום מי הוא זה ואיזהו שיכול למדוד ולשער שיעור זה של 'שמונה שבשמיניות', הלא כדי לעמוד על שיעור זה צריך לדעת תחילה מהו שיעור הגאווה הרגילה ולחלק אותה לס"ד חלקים, ואין אתנו יודע עד מה הוא שיעור הגאווה כדי להתיר להתנאות חלק שמונה שבשמיניות ממנו, ואם כן אין ברירה אחרת אלא להחמיר בזה עד הקצה האחרון, שהרי מדובר בספק איסור חמור שנחשב כאילו עובד עבודת כוכבים, ומי יקל ראשו בכך.

*

מעשה נבוא לכאר מה שכתב בעל המורים, שבסמיכות הכתוב 'אלה המצוות' לכתוב 'במדבר סיני' נרמז שאם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תורה ומצוות. הכוונה, שכדי לזכות לתורה על האדם להיות נכנע ושפל בעיני עצמו עד שירגיש עצמו שהוא כמדבר שמם וחרכה שאין בו לא פירות ולא מים ולא צל, וכנ"ל ההוראה בזה שידע בנפשו שאין בו שום מצוות הנמשלים

לפירות, ואין בו קורטוב של תורה שנמשלה למים, ולא ניצוץ של צדקה וגמילות חסדים הנמשלים לצל נאה, כי כל מה שפעל כל ימי חייו כאין וכאפס ייחשבו. וכפי שאמר רבי אליעזר (סנהדרין סח.) שתי זרועותיי שהן בשתי ספרי תורה שנגללו, הרבה תורה למדתי, ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים (פירש רש"י, לפי חכמתם שהיתה גדולה אין תלמודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה אלא מעט ככלב המלקק מן הים) ע"כ. ואם כה אמר התנא הגדול רבי אליעזר, שלעומת התורה הקדושה הארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים אין נחשב כל לימודו כי אם כמעט מים שכלב לוקק בפיו, מה יענו איזובי קיר, במה יתנאה חציר יבש וציץ נובל, שכל מה שאתה יודע ולומד כיום אינו נחשב אפילו כצחצוח רוק דק מתוך ימיה של תורה, מה אנו מה חיינו מה חסדנו ומה צדקותינו.

והאמת ייאמר, שבדורנו אין צריך לעמל רב כדי להשיג את מידת הענוה, אלא די בכך שהאדם לא יעשה שקר בנפשו ולא יחיה בדמיונות כזב, אלא ידע נאמנה את האמת לאמיתה שנפשו יבשה אין כל כערער בערבה וכארץ ציה בלי מים, ועיניו יהיו תלויות אל ה' אלוֹקינו החומל דלים שיראה בעניו ויחוס גם עליו. אז כאשר משים עצמו ככה כמדבר הוא יכול לידע תורה ומצוות.

לפי דרכנו יש להוסיף ולבאר ביתר שאת את סמיכות הכתובים, בהקדם מה שכתבו בספרים הקדושים (עייין נועם אלימלך פרשת לך לך ופרשת בהר; מאור ושמש פרשת ראה) לבאר מה שישנו חכמים בלשון המשנה (אבות א. א.) משה קיבל תורה מסיני, שהכוונה שמשה רבינו זכה לקבל את התורה כיון שהיה שפל ברך ונכנע בעיני עצמו, כאמור (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ואמר על עצמו 'ונחננו מה', ומידה זו למד "מסיני", דהיינו כמו שאמרו חז"ל (מגילה כט. מדרש תהלים, סח, ט) שהניח הקב"ה כל ההרים הגבוהים והרמים ונתן את התורה על הר סיני הוא שפל מכולם, שנאמר (ישעיה, נז, טו) מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, עכ"ד. ויתכן להוסיף שלפיכך דקדקו חז"ל באומרם משה "קיבל" תורה מסיני, דהיינו שהוא היה כלי מוכשר לקבל את התורה אחרי שראה את עצמו ככלי ריק שאין בו שום מעלה ומידה טובה, וכלי כזה שתמיד נשאר ריק יש בו מקום מוכשר להכניס בו ברכה עד בלי די, אבל מי שרואה עצמו ככלי מלא שוב אין מקום לקבל בו עוד תורה.

זה הרמז בסמיכות שני כתובים אלו הבאים כאחד, אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל 'בהר סיני', וסמוך לו, וידבר ה' אל משה 'במדבר סיני', לאלפינו כינה שהסיבה בגינה זכה משה רבינו לקבל את התורה ולצוות את ישראל את אלה המצוות היא מחמת שהחזיק עצמו שפל מכולם כדוגמת הר סיני, וגם כדברי בעל הטורים שהחזיק עצמו כמדבר שמם שאין בו שום מעלה וגדולה, שרק מי שנוהג כן יכול לידע תורה ומצוות.

לדרכנו נראה ליתן מעם לשבח למנהג שתקנו הקדמונים (עיין שו"ע או"ח סימן תרט"ט) שכאשר מסיימים את קריאת כל התורה ביום שמחת תורה, מתחילים מיד אחר כך מתחילת התורה בפרשת בראשית. כיוצא בזה מצינו גם מנהג ישראל תורה שכאשר מסיימים ללמוד אחת ממסכתות הש"ס אומרים 'הדרן עלך', ובשעת הסיום מתחילים שוב ללמוד מתחילת המסכת שסיימו. ענין הדבר, כי בשעה שאדם מיישראל מסיים את כל התורה או מסכת אחת, תחת שגיבה לבו הרי אדרבה לבו נשבר בקרבו והוא עורך לעצמו חשבון הנפש, האם לזאת לימוד ייקרא, כלום הבנתי מסכת זו היטב הדק על בוריה, והרי כל תלמודי היה רק בחטף ובמרוצה ולא הבנתי מאומה, על כן בשברון לבו הוא תיכף ומיד פותח את המסכת בתחילתה ומתחיל ללמוד מתחילה, אולי הפעם יזכה ללמוד כראוי.

אודות הגאון בעל שאנת אריה זצוק"ל ידוע שחזר על כל הש"ס אסף פעמים, ולדידי ברור כשמש שגם כאשר סיים את הש"ס בפעם האסף והתחיל שוב ללמוד ממסכת ברכות, היה לבו של השאנת אריה נכנע בקרבו רוב ענוותנות, והתחיל את לימודו מתוך הרגשה שאינו יודע מאומה ואפילו את המ' של מאימתי אינו מבין לאשורו.

כך היה דרכם בקודש של צדיקים, שבמקום שאתה מוצא גדולתם אתה מוצא ענוותנותם. כן היה גם אצל דו"ז הגה"ק רבי מרדכי דוב מהורנוסטייפל זי"ע, שהיה גאון הגאונים והריף עולם, כפי שכבר התבטא עליו חותנו זקה"ק מצאנז זי"ע בביטויים מופלגים, וכל אחד יכול להווכח בעוצם גאונותו באופן מבחיל על הרעיון בחיבוריו 'עמק שאלה' ובשאלות ותשובות 'עמק החכמה', ומה גם בספרו 'חיבור לטהרה', שכל הלומד בספר זה עומד משתומם ומשתאה מעוצם הבהירות ובירור כל השיטות לעומקם, ואיני יודע כיצד יכול רב בישראל לפסוק שאלות בלי להנות בספר 'חיבור לטהרה'. כן מסופר עליו שבכל שנה ושנה ביום טוב של שבועות היה מסיים את כל הש"ס עם כל הראשונים, כך במשך עשרות בשנים. אולם למרות זאת היה מופלג עד מאוד במידת הענוה ושפלות הרוח עד לקצה האחרון ממש, וקצרה בינתנו להשיג את ענוותנותו המופלגה.

על גודל ענוותנותו סח לי הגה"ק אבד"ק נאסויד זי"ע מה שבידידי הוה עובדא, כאשר הגיע דו"ז הגה"ק רבי מרדכי דוב מהורנוסטייפל זי"ע אל העיר ראצפערט לרגל שמחת נישואין בבית חתנו הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע. אל אותה שמחה נקבצו ובאו אלפי אנשים ובראשם יותר ממאתיים רבנים מכל רחבי הונגריה, מפני כבודו של רבי מרדכי דוב אשר שמו הלך לפניו כגאון הגאונים בדורו, ומה גם שהיה חתנו של זקני הקדוש מצאנז זי"ע ומצאצאיו של הרה"ק בעל התניא זי"ע, כך שאלפי משתתפים ונכבדים נמלו חבל בנעימים בשמחה זו, וביניהם היה גם הגה"ק מנאסויד שהיה אז אברך צעיר לימים כבן י"ח או עשרים שנה ושימש אז ברבנות בעיירה קטנה 'ראגנע'.

וַיְהִי בצפרא דשבתא, כשהביאו לפניהם מזונות אחרי קידוש שהיה סמוך לפני הסעודה, התעוררה שם שאלה בין המסובים האם לברך ברכה אחרונה על המחיה על המזונות, או שמא לא יברכו על המחיה אלא ימלו ידיהם לסעודה ויפטרו את המזונות בברכת המזון (ראה באריכות במשנה ברורה סי' קעו פק"ב, ובביאור הלכה שם שביד כל השיטות והספיקות בזה). אגב מילתא אזכיר שידוע מזה"ק מצאנו זי"ע שאם אכל מיני מזונות לפני הסעודה היה מקפיד לאכול פחות מכזית כדי שלא להכנס לספק זה של ברכה אחרונה, וכן נהג מו"ח בזיו"ר הגה"ק בעל עצי חיים זי"ע.

נחלקו איפוא הדיעות בין המסובים כדת מה לעשות, הללו מצדדים לברך על המחיה, והללו מצדדים שלא לברך, ביניהם היה גם הגה"ק מנאסויד, שחרף היותו צעיר לימים הביע דעתו בנידון והכריע כאחד מהצדדים. כיון שלא באו הצדדים לעמק השוה עמד אחד מהנוכחים ונכנס אל הדרו של רבי מרדכי דוב לשאול את פיו שיכריע בשאלתם, והוא פסק לו להיפך מדבריו של הגה"ק מנאסויד.

כשישמע השואל את תשובתו, סיפר לרבי מרדכי דוב, שישב כאן איזה אברך שמשמש ברבנות ואמר להיפך מכך. לשמע הדברים מיד נחרד רבי מרדכי דוב עד מאד ואמר בעוצם ענוותנותו המופלגה: אם ככה הכריע רב בישראל, אני חוזר בי ומבטל את דעתי מיד והריני כאילו לא אמרתי מאומה, ובמטותא ממך אל תחזור על דברי אחרים, כי הלא הוא משמש ברבנות ולרב בישראל יש סייעתא מן שמיא לפסוק אליבא דהלכתא. לאחר מכן, כשהגיעו הדברים לאוזני הרב מנאסויד, נצטער מאד על שפסק אחרת מרבי מרדכי דוב וחשש שמא היה בזה משום פגיעה בכבודו, על כן נכנס אליו לקבל נזיפה ממנו על שהורה הוראה בפניו, אך רבי מרדכי דוב השיב לעומתו בפליאה שאדרבה הצדק עמך, וחלילה לי לפסוק אחרת מרב בישראל.

בינו נא זאת, מה מאד עצמה שפלות רוחו וענוות קדשו של רבי מרדכי דוב, שלמרות שהיה מדובר באברך שצעיר ממנו בעשרות שנים, והוא אף לא הכירו מעולם, מכל מקום כשישמע שפסק אחרת ממנו מיד ביטל דעתו והיה בטל ומבוטל לפניו. צאו וראו עד היכן הדברים מגיעים, אשר ללמדנו באים, כי רק בדרך זו של שברון הלב כחרס הנשבר והתבטלות גמורה בפני כל אדם מישראל, יכול אדם ליזכות לכתרה של תורה.

*

ארי לנו מה שעלתה לנו בדורנו, כאשר נתקיים במלואו מה שהתנבאו חכמינו ז"ל (סוטה מט:): בעקבות משיחא חוצפא יסגא, ותצילנה אוזננו משמוע כיצד אברכים מעיינים כיום בספרים ובחיבורים שהתחברו בדורות שלפנינו וכשאך מבחינים באיזה דבר שאינו מתיישב על לבם ודעתם, אינם בושים לבטל את דבר

המחבר במח' יד, ומחמת איזה סברות עצמיות עמומות המה מלעיגים במלאכי אלוקים, ואינם בושים ללהג בלשונם כנגד דבריהם של קדושי עליונים ואדירי התורה שלא היו ראויים לעמוד בד' אמותיהם, רחמנא ליצלן מהאי דעתא. פשוט וברור שבדרך עיקש זו לא יזכו לעולם לקנין תורה, אלא רח"ל רק להיפך מדעת תורה.

דעת התורה והדרך הישרה היא, להגות בדרך כבוד גם בדבריו של האחרון שבאחרונים. כפי שהיה רגיל אצל אבותינו הקדושים, שגם כאשר אברך צעיר מהמתאבקים בעפר רגלם ובאי היכלם היה מחבר איזה ספר ובא לפנייהם לבקש הסכמה, היו מעיינים תחילה בכל הספר מתחילתו לסופו בהתבטלות, והיו מחפשים היכן ימצאו בספר איזה דבר חדש והגון שלא ידעו עד הלום, ואם היו מבחינים בדבר חידוש היו מחשיבים אותו עד מאד ונענים בהתפעלות שכך וכך כתב אברך פלוני וכו'. כך היה דרכם של גדולי ישראל בדורות שלפנינו ואפילו עד לדור האחרון, להתבטל בפני כל תלמיד חכם צעיר כזקן.

הנהגה זו, להחשיב ולייקר דבריו של כל תלמיד חכם, היתה אצל זק"ק בעל ברך מעט זי"ע – שהיה גאון הגאונים ושר התורה, כאשר העיד עליו הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע בהספדו (מובא בדרשות הת"ס ח"ב עמ' שכו ע"ב ואילך, וראה גם בהסכמת החת"ס על הספר ברך מעט), וכנודע מה שכתב חתנו זק"ק מצאנז זי"ע (בהקדמתו לספר ברך מעט) שכאשר היה סמוך על שולחנו אחר נישואיו למד עמו לערך שנה אחת את רוב הש"ס עם הראשונים – אולם למרות היותו מענקי התורה היה לומד את כל ספרי האחרונים מתחילתם לסופם, ועל כולם היה רושם הגהות והערות, גם על ספרים שנדפסו בדור שלפניו או אפילו בדורו ממש, כפי שנמצא ממנו הגהות על שו"ת נודע ביהודה מתחילה ועד סוף, ועל ספר טורי אבן, ואפילו על ספר החוות דעת שמחברו היה צעיר בשנים ממנו, וכן על כל הספרים שהיו בביתו, עד שאפילו על ספר 'צאינה וראינה' רשם כמה הגהות.

בן בקודש ראינו לזק"ק מצאנז זי"ע בספר 'דברי חיים' על שמות אנשים, שבסוף הספר ליקט מתשובות הראשונים והאחרונים מה שהם דנים וכותבים בהלכות הנוגעות לשמות אנשים, כשהוא מעתיק את לשונם ומעיר עליהם כיד ה' הטובה עליו, ובלקט זה הוא מביא החל מתשובות הראשונים עד לאחרון שבאחרונים ממש. ודבר פלא הוא, שבין כל התשובות מלקט שם אפילו מספר 'חידושי אנשי שם' להגה"ק רבי שלמה קלוגר זצוק"ל, ורואים איך שמרה לברור מתוך ספרו את הקטעים הנוגעים לספרו ועמל להעתיק את כל לשונו, ולהוסיף עליהם הערות והשגות ולברר דבריו, כל זאת אף שהיה בן דורו ממש, ולמרות שהיה חלוק על כמה וכמה מפסקיו והכרעותיו של הגה"ק רבי שלמה קלוגר, שהיה גאון הגאונים ושר התורה, כל זאת לא סתר כלל את היקר והגדולה שרחש לספרו, כמו לשאר ספרי האחרונים עד לדורו ממש. כי כך היא דרכה של תורה להחשיב ולייקר כל אדם מישראל וכל ספר אף מדורו ממש.

מסופר על הרה"ק רבי הירצקא מראצפערט זי"ע, איש צדיק גדול, שבאחד השנים כששהה במחיצתו של זקה"ק מצאנו זי"ע בראש השנה, רצה לעקוב אחרי התנהגותו של זקה"ק בזמן הקדוש קודם תקיעת שופר, ונכנס לחדרו לראות מקרוב מה מעשיו בזמן זה. לתומו היה סבור שבזמן נשגב כזה בוודאי יראה את זקה"ק מצאנו דבוק בעולמות העליונים, או עסוק בלימודי הוזהר הקדוש או בהשבעת מלאכים וכיוצא בזה. אך למרבה פליאתו ראה כי הוא יושב ומעיין בספה"ק 'בני יששכר'. הוא עמד שם משתומם ואחוז פליאה על כך שזקה"ק מעיין בעת רצון כזה בספר שנתחבר על ידי אחד מבני דורו, אך לא הרחיב עוז בנפשו להפריע את זקה"ק ממעשיו, ועזב את החדר באין אומר ואין דברים, כשתמיהה גדולה טורדת את שלוותו. לאחר מכן, בעת עריכת השולחן המהור, נענה זקה"ק ואמר: קשה מנשוא את 'החסידים' של זמנינו, המה צריכים לדעת את כל מה שרבים עושה ואף באיזה ספר הוא מעיין קודם תקיעת שופר, ומדוע איפוא לא יבינו שאם רבים לומד באיזה ספר בוודאי נתחבר ספר זה ברוח הקודש.

והאמת לא אכחד, שגם לולי דברי קדשו של זקה"ק מצאנו זי"ע שהעיד בנו לאמר שהספה"ק 'בני יששכר' נתחבר ברוח הקודש, ויכל כל אחד להוכיח בכך בעצמו בהוכחה ברורה וסימן מובהק. כי הנה ידוע שזקה"ק מוהרצ"א זי"ע כתב את ספרו 'בני יששכר' בכמה מהדורות חוזרות ונשנות, כשבכל פעם הוסיף ושינה על מהדורא הקודמת עד שיצא דבר השלם. והנה אנו מוצאים חידוש פלא והפלא בספר הק', שבכמה מקומות (מאמרי השבתות מאמר ג, א; מאמר ג, ה; מאמרי תמוז-אב מאמר ד, ה) בסיום אחד המאמרים הוא מוסיף וכותב טעם ורמז מדוע נזדמן משמים שבמהדורא הקדומת נכתב חידוש זה דווקא באות פלוני, אף שעכשיו במהדורא זו נשתנה הסדר ונכתב באות אחר. וכל העובר על דברים אלו רואה בכך ידים מוכיחות ועדות לישראל שהספר הקדוש 'בני יששכר' כולו ברוח הקודש, עד שזקה"ק ראה לנכון לבאר בדרך דרוש מדוע נזדמן כך שבאחד מהמהדורות הקדומות יכתוב מאמר זה דווקא באות הלזה, כל זאת כיון שידע בנפשו שלא ממונו יצאו הדברים אלא הוא תורה משמים, וכנודע שהיה כותב את כל חידושי תורתו בהשבעת קולמוס (ראה שיעור חומרי"י פרשת כי תשא תש"ל, גליון אלק תקצ"ח).

בעין בחינה זו של תורה מן השמים, היה מעשה אצל זקה"ק מצאנו זי"ע בעצמו, שפעם אחת התאסף ציבור גדול בשלחנו המהור, וכשפתח באמירת דברי תורתו נדחקו כולם קרוב אליו, פנה זקה"ק אליהם ואמר: מה לכם נדחפים, אם לשמוע אתם מבקשים, הלא גם מרחוק יכולים אתם לשמוע, ואם מבקשים אתם להבין, יעזרני השי"ת שאני בעצמי אוכל להבין הדברים היוצאים מפי, עכ"ד. כיון שכך שידע בנפשו שהשכינה מדברת מתוך גורנו ובעצמו אינו יורד לעומק של דברים, לא יפלא איפוא שגם כשלמד בספר של בן דורו ידע שספר זה נכתב ברוח הקודש והיא תורה מן השמים, וממילא היה בטל ומבוטל לפניו.

ומכאן תוכחת מגולה על אותם שומים וטיפשי לב שסבורים כי בשכלם הגם והמגושם מסוגלים להבין דברים כאלו שנכתב ברוח הקודש ותורה מן השמים, בבחינת מה שאמרו (הגיגה ה'): 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'. שווה בנפשך, כיצד זה יתפאר אדם מגושם שממלא כריסו באכילה ושתיה ומאריך בשינה, להשיג ולהבין תורה קדושה וטהורה שנאמרה ברוח הקודש, כיצד לא יירא ולא יפחד להקשות ולהפריך תורה שניתנה למושה בסיונו וקדמה לכל בריאת העולם. ולו חכמו ישכילו זאת שאם אינו מבין בשכלו הקצר אחד מדברי הקדמונים, עליו לעמוד ולהתאונן ביוזם רב בצירוף תפילות ותחנונים בדמועות שליש לפני השי"ת שיהונן אותו בדעת להבין ולהשכיל את דברי התורה, או אז יזכה להבין אפס מה מכוונת דברי הרב המחבר*.

*

נגע זה של נאווה וגסות הרוח הוא ראש בית אב לכל עון ולכל חטאת, ומידה זו של חוצפא יסגא בדור עקבות דמשיחא היא הסיבה גם לריבוי שכחת התורה בדורנו השפל הזה שהתקיים בנו מה שהתנבאו חכמינו ז"ל (שבת קלח:): עתידה תורה שתשתכח מישראל, ואין הכוונה שהתורה תשתכח אצל רשעים ופושעי ישראל, אלא הדברים אמורים באכזריות יושבי אוהלה של תורה שמתייגעים על דברי תורה באמת ושוקדים על דלתות בתי מדרשות לילות

---

* ראה בצוואת הקודש של כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע (שפע חיים מכתבי תורה, מהדו"ח ח"ג, עמ' תרפג, אות יב) זול"ק:

אולם לא אוכל לשום מועד למילי, אשר אש תבער בקרבי נגד הגסות הרוח השוררת בעוה"ר בקרב כמה מהחושבים לחכמים בעיניהם נגד הראשונים כמלאכים, ונגד גאוני ארץ מקדמאי, ונגד חכמי הדור מהקדומים לנו. אשר לאמיתו של דבר אנו נגדם אפילו לא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר ולא כהגבים. ותחת להעמיק ולחקור ימים ולילות להבין דבריהם הקדושים לאמיתו של תורה, ולהצטער אם ח"ו לא יעלה בידינו להבין בשכלינו הגם מה שנאמר ברוח"ק על ידי עבדיו הצדיקים וגאוני דור ודור, ולהעתיר בתפלה ותחנונים שיאר עינינו בתורתו ונזכה להבין ולהשכיל דברי אמת, עמדו כמה בגסות רוח שמדברים בגאות לבם, בגאווה ובהוצפה יתירה, כאילו המה ח"ו ממהניחים ומחבריהם, לדחות דבריהם הקדושים. ולא רק בפלפולים של חבל שלום אלא אף להלכה ולמעשה.

ואוי לנו שכן עלתה בימינו. וכבר צווחו ככרוכיא על זה חכמי הדורות. והנגע התפשט, וישתו התלמידים הבאים אחריהם ושם שמים מתחלל רח"ל, וגרמה ממש לאפקורסות, שיצאו מדודי אל דחי להתהלל רק לסברתן ומחשבתן העקומה שקולעת אל השערה.

ועיין הגיגה כ"ב ע"ב על ר' יהושע שאמר בושני מדבריהם בית שמאי, כל ימיו הושחרו שינוי מפני התענית עיי"ש. וכן בנזיר נ"ב ע"ב גבי ר' שמעון שאמר על ר' עקיבא אם משמת חזר בו איני יודע, תנא הושחרו שינוי מפני תעניתו, ועיין ברש"י ותוס' שמה.

ואפילו במחלוקת, אלו ואלו דברי אלקים חיים ושניהם אמת לאמיתו של דבר, ופליגי מלאכי ברקיעא ופליגי חכמי התורה למטה. כמו בכ"ב דף ע"ה ע"א, דפליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אנן יהודה וחזקיה בני ר' חייא. וכאשר נודע לכל מאמין בה' ובתורתו שבכתב ושבעל פה. עיי"ש.

כימים, ובכל זאת למרבה דאבון הלב נוכחים לראות שכעבור כמה ימים או שבועות או חדשים נשכח ממנו כל מה שלמד ופרח מזכרונו והיה כלא היה, עד שנדמה לעיניים שכל הלימוד יותר יודע פחות.

מה נאמר, הלא דבר זה נראה בחוש, כי כיום הוא יקר המציאות לראות בחור או אברך ששולט היטב בלימודו, ולא רק במדריגה הנעלה של תלמיד חכם שאמרו הו"ל (שבת קיד.) איזהו תלמיד חכם זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, אלא אפילו להיות בקי היטב ולו במסכת אחת, בכל סוגיות הגמרא עם פירושי רש"י ותוספות, הוא חזיון שאינו נפוץ ומועטים היודעים באמת, בעוד שרוב הלומדים יודעים וזוכרים רק דברים מקוטעים למחצה לשליש ולרביע, זעיר פה זעיר שם. וכאמור שורש הדבר נעוץ במספחת הגאווה שפשתה בדורנו, שכל מי שלמד מאומה כבר דעתו זחה עליו וגבה לבו ורמו עיניו וסבור כי לו נאה הכתר והכבוד, ובכל מקום שהגאווה קיימת שם מצויה שכחת התורה, כי תורת ה' מתקיימת רק במי שמכניע עצמו, כמו שנאמר (ישעיהו נז, טו) מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח.

הנה"ק מנאסיד זי"ע, שהיה זקן גדול ממני בשנים ובחכמה, אמר לי בהזדמנות אחת: התורה הקדושה היא דוגמת באר מים חיים, שכל שהאדם מוסיף ולשחות ולהשפיל עצמו לתוכה יעלה בידו לדלות יותר, אבל מי שעומד בקומה זקופה אינו יכול לשאוב כי אם מעט מזעיר. כן גם בדברי תורה, ככל שירבה להשפיל עצמו יזכה איש תבונה לדלות מים עמוקים ממצפוני התורה, אך בהעדר הכנעה וענוה אין יכולים לזכות לתורה.

דבר זה נראה בעליל בדורנו, שכפי ריבוי מידת הגאווה שהשתרשה בעולם, שרואים לעתים מוזמנות אחד כזה שלמד קימעא והוא כבר מתהלל בחכמתו ומתהלך בזחיחות הדעת כי מי ידמה לו ומי ישוה לו, מי כמוהו מורה ומי כמוהו יודע. על כן לא יפלא איפוא שהתורה משתכחת ממנו עד מהרה, כי לימודו נכנס מצד זה ויוצא מצד זה, וכאשר אך סוגר את הגמרא וקם מלימודו כבר פרוח תפרח ממנו כל תלמודו ולא נודע כי באה אל קרבו. רק אותם יחידי סגולה שמתייגעים על דברי תורה מתוך ענוה ושפלות הרוח, מתקיים בהם הכתוב (תהלים נא, יט) לב נשבר ונדכח אלוקים לא תבזה, וזוכים לסייעתא דשמיא מיוחדת ולברכת שמים שתורתם משרתת בקרבם ומתקיימת בידם.

*

בזה יש ליתן מעם לשבח למנהג ישראל תורה (עיין שו"ע או"ח סי' תצד, ג ברמ"א, ובמג"א סוסק"ה) שנהגו בחג השבועות להעמיד אילנות ועשבים בבית כנסיות, וכן נוהגים לעטרם יפה סביב ארון הקודש. ואף אמנם שהגר"א קרא תגר וביטל מנהג זה משום שעכשיו הוא חוק העמים להעמיד אילנות בהגאות שלהם (עיין מעשה רב סי' קצא; חיי אדם כלל קלא סי"ג, ובמשנ"ב סי' תצד סק"י), אולם בכל המקומות

שהייתי בחג השבועות, בין בפולין ובין בהונגריה ובשאר המדינות, לא ראיתי שחששו לכך, כיון שבדאי מקור מנהג זה היה בידינו עוד משנים קדמוניות ויתכן שאפילו עוד מזמן שבית המקדש היה קיים (ראה בתרגום שני על מגילת אסתר פרק ג), אלא שאומות העולם העתיקו מנהג זה, כך שאנו אין עושים זאת כדי להתדמות ח"ו אל הגויים, אלא מחמת מנהג אבותינו בידינו, ובכחאי גוונא ליכא משום חוקות הגוים (ראה רמ"א יו"ד סי' קעח, א; שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קסה; יוסף דעת לבעל השואל ומשיב יו"ד סימן שמה; הגהות מהרש"ם או"ח סימן תצד, ובדעת תורה שם).

ונראה הטעם לעיקר המנהג, כדי שבהתקדש עלינו יום טוב של שבועות יתבונן אדם בנפשו ויתן אל לבו לחשוב חשבונו של עולם, כי הנה הוא מביט סביבו ורואה בבית המדרש שיהודי פלוני סיים לקראת שבועות את כל תלמוד הבבלי וחברו סיים את כל תלמוד ירושלמי, כמו שהזכרנו למעלה אודות הגה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע. הוא רואה שיהודי זה עשה סיום על כל השלחן ערוך, ושכינו סיים את כל הזוהר הקדוש, ויהודי אחר עשה סיום לכל הפחות על כל מסכת שבת, ואילו אני בא לשבועות ככלי ריק, ואם כן מה אני 'מחותן' עם זמן מתן תורתנו. כך שאני דומה ממש לאותו אילן סרק שהכניסו כאן לבית המדרש, שאין עליו שום פרי ראוי למאכל, לא בוסר ולא סמדר, אלא רק עלים מרים. והחי יתן אל לבו לפחות פעם אחת בשנה ביו"ט של שבועות לקבל עליו עול תורה מכאן ולהבא.

עוד ייאמר בטעם המנהג, כי הנה עינינו הרואות כאן בחוץ לארץ שאנו עושים שני ימים טובים של גלויות, שאף אם ביום הראשון של שבועות עלי האילנות עדיין דשנים ורעננים, הרי שבדרך כלל ביום השני כשנכנסים לבית המדרש נוכחים לראות שהעלים נובלים וכמשים וחלקם מתייבשים ונושרים על הארץ. לנוכח מחזה זה יתעורר אדם אל לבו שכאלו פנים יש לו, שכל מה שלמד ביום זה נשכח ונאבד ממנו למחרת היום, ויאמר נא ישראל לעצמו, מה אני ומה חיי, מה חשיבות יש לכל לימודי אם הכל פורה מזכרנו מיום ליום, עד שחוששני שמא ברכתי ברכה לבטלה כשאמרתי בתפילה 'זמן מתן תורתנו', כי באופן כזה שאין תורתי משתמרת בקרבי כלום אפשר לכנותו בשם "מתנה", וכי לצורת לימוד כזה נקרא 'קבלת התורה'. כל זאת ישים אדם אל לבו לכל הפחות אחת בשנה בחג השבועות, ללמוד באופן הראוי כדי שתהא תורתו מתקיימת בידו.

*

בדרך זה נראה לבאר גם טעם המנהג לומר בליל שבועות 'תיקון ליל שבועות', שאומרים מכל פרשה את הפסוקים הראשונים והאחרונים, וכן בנביאים וכתובים ובששה סדרי משנה. כדי שיכיר אדם את פחיתות ערכו ומיעוט ידיעתו בתורה, כשלמרבח הבושה אף את פירוש המילות אינו מביין. ראיתי שהדפיסו כיום סדר תיקון ליל שבועות בצירוף פירוש המשניות לרבינו עובדיה מברטנורא,

כדי לסייע להבין את המשניות, אך כמדומני שכיום לא די בכך, אלא לפי גודל הבורות והבערות היה כדאי להדפיס גם את פירוש רש"י על הפסוקים הראשונים והאחרונים של כל פרשה, כי בלא זה קשה כיום לבני אדם להבין אפילו פסוקים אלו. ואף מי שיודע את פירוש הפסוקים בתורה הרי כשמוגיע אל פסוקי נביאים וכתובים אינו מוצא את ידיו ואת רגליו ואינו יודע בין ימינו לשמאלו מה הוא שם, ויש שמות של נביאים שמעולם לא שמע מהם, כי איזה בחור הוגה כיום בלימוד נביא. ומה גם כשמוגיע אל לימוד ששה סדרי משנה, שבושה וכלימה תכסה פניו שלא ידע אתו מאומה והוא נוכח לראות עד כמה הוא עם הארץ בתיקון ליל שבועות.

בעת הלימוד בתיקון ליל שבועות יש לו לאדם לבחון את מצבו ולראות בחוש אלו פנים יש לו, וגם יתעורר לערוך לעצמו חשבון הנפש שכל לימודו הוא למקומעים ותורתו נעשית קרעים קרעים. כפי שקבלתי היום מכתב מאברהם חשוב ותלמיד חכם, שמתנה בפני את צערו ומספר לי על סדר לימודו, שדרכו להתחיל ללימוד מסכת אחת, אך לאחר כמה דפים הוא נוכח לראות שזה קשה מדי עבורו, על כן הוא עוזב מסכת זו ועובר למסכת אחרת בתקוה שהפעם יצליח בלימודו, אך גם הפעם לאחר כמה דפים הוא חש שאין זה בעבורו ושוב הוא מדלג למסכת אחרת, וכך הוא מדלג על ההרים ממסכת למסכת ולימודו קטוע ומופסק בהעדר רציפות ושלמות. ולא עוד אלא שיש בזמננו מקומות שהשתיתו את סדרי לימודם באופן כזה שמכל מסכת לומדים רק את הפרק הראשון או האחרון, ובוררים לעצמם רק פרקים או סוגיות מסוימות הקרובים ללבם. אוי לאותה בושה, כלום לזאת יקרא לימוד התורה, וכי ככה לומד אדם מישראל מסכת. הלא מסופר בגמרא (פנהדרין טז.) כאשר מצא עמשא את אנשי יהודה שהתחילו מסכת, לא רצה להפסיקם אף כדי לקיים ציווי המלך. זו היא המטרה באמירת תיקון ליל שבועות שיזכרו בני אדם וישימו אל לבם היכן הם עומדים ואיזה פנים יש ללימודם.

הנה כבר חלפו עברו רוב ימי ספירת העומר, ונשארו רק עוד שלשת ימי הגבלה ליום טוב של שבועות. על כן את אחי אנכי מבקש, שימים ספורים אלו של ערב שבת קודש ושבת קודש, ויום ראשון שאין יוצאים כאן למלאכה, יקדישום להכנה דרבה לקראת זמן מתן תורתנו, מתוך יראה ופחד מפני יום קבלת התורה הבא לקראתנו. בימים אלו על כל אחד לכל הפחות לקבל עליו מכאן ואילך להגות בתורה, כי עצם הקבלה הטובה הוא דבר נשגב, כמו שמדויק בלשון ששנו חכמים (אבות ג, ה) כל 'המקבל' עליו עול תורה. על כל אחד לבחור לעצמו איזה מסכת או איזה פרק שיספיק לסיים מעכשיו עד לשבועות, ולכל הפחות יקצוב לעצמו סכום של כמה דפים שברצונו להספיק ללימוד עד היום טוב הקדוש, כדי שלא יכנס אל זמן מתן תורתנו כעם הארץ וכלי ריק.

החייב לעסוק בדברי תורה אינו רק מחמת מצות תלמוד תורה בלבד, אלא קיום כל תרי"ג מצוות התורה תלויים ועומדים בעסק התורה, כפי שאמרו חז"ל (קידושין מ:): תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה, אבל בלי לימוד התורה לא יוכל אדם לעולם לקיים את מצוות התורה. הוא יכול רק לכזב בדמיונו ולשמות את עצמו, אבל סופו שיקיים בו הכתוב (משלי כט, כג) גאות אדם תשפילנו, ויראה בחוש שאין שום מציאות לבוא לידי מצוות ומעשים טובים רק על ידי לימוד התורה הקדושה.

זוה לך האות, שהרי לגבי זמן התחלת לימוד התורה מצינו (פסכה מב.) שקמץ היודע לדבר אביו לימדו תורה, שהוא לערך בהיותו בן שלש שנים, ואילו בקיום המצוות אין מחויב רק כעבור עשר שנים תמימות בהיותו בן י"ג שנים. הוי אומר שטרם קיום המצוות יש לו לאדם להקדים עשר שנים של לימוד התורה הקדושה כדי שיזכה לקיים המצוות. ומה גם שהרי מצינו שלכל אחד מחלקי התורה הקציבו חז"ל רק חמש שנים בלבד, כמו ששנינו (אבות ה, כא) בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחופה, וכבר ידוע מה שכתב הרה"ק בעל התניא בשלחן ערוך הרב (הלכות תלמוד תורה ג, א) דצריך ללמוד תלמוד חמש שנים כמו למקרא ומשנה, ותחלת זמנה של מצות פרו ורבו הוא מבין שמונה עשרה כי גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה כל כך בטרם יוליד בנים הרבה, עיי"ש. על כל פנים, ללימוד כל מקצוע בתורה שיערו חז"ל שדי בחמש שנים, ואילו כאן לגבי החלק של 'אביו למדו תורה' שהיא כאמור הכנה לקיום המצוות כשיהיה מחויב במצות, אמרו שצריכים יותר מעשר שנים תמימות כדי שהילד יעסוק בתורה ובה יהיה מוכשר לקבל עליו עול מצוות. וכל המתבונן בזה רואה שהוא דבר נורא, כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם אשר זוהי האמת לאמיתה, שבלתי אפשרי בשום אופן לקיים המצוות כהלכתם בלי לימוד התורה הקדושה.

בזה מובן דעת השימושא רבא (בהלכות קטנות להרא"ש במסכת מנחות, הלכות תפילין, סימן ל) והובא גם בטור (או"ח סי' לח), שלא אפשר לאנחנו תפילין אלא למאן דקרי בתורה בנביאים ובכתובים, בתורה בספר בראשית, בנביאים בספר שמואל, בכתובים בספר תהלים, בתלמוד תמניא מתיבי, עיי"ש. ואף שאין הלכה כמותו, וכיום שנתמעטו הדורות אי אפשר להחמיר בכגון דא, אבל עכ"פ כך היא שיטת השימושא רבא, שהיה מרבנן סבוראי, כפי שמוכח מכך שהוא מביא בדבריו הרבה פעמים שמות של אמוראים שלא נזכרו בש"ס שלנו. ולדרכנו מובן, שרק מי שעוסק בתורה הוא ראוי לקיים מצוות, אבל בלי תורה אין שום מציאות שיזכה אדם לקיים אחת ממצוות ה' כדת כראוי וכנכון.

על פי הדברים האלה יש להוסיף נופך ליתן טעם לשבח למנהגנו, מנהג ישראל תורה, שבחור הנכנס לעול המצוות דורש בפלפולה של תורה בעת סעודת הבר מצוה. לא כמנהג שהתפשט בדורנו שהבחורים מביאים פלפול מן המוכן על

ידי אחרים. שונים היו פני הדברים לפני ישראל, שבחור הבר מצוה היה עמל בעצמו להכין את חידושי תורתו, הוא עיין לבדו בספרים, הסמיך מילתא למילתא ופלפל בחכמה, וכל הנאמרים היו יושבים ומקשיבים לכל הדרשה, כשלעיתים אף היו עולים איזה אנשים לביתו של בחור הבר מצוה לאחר הסעודה לשוחח ולפלפל עמו בחידושי שדרש בסעודה. גם כבר ראיתי מגדולים וטובים שהביאו בחיבוריהם הדרשה שלהם ושל יוצ"ח שנשאו בסעודת הבר מצוה, והם פלולים ארוכים שנתחדשו להם. עוד זאת דכירנא שאצלנו היה נער עילוי אחד שלרגל יום הכנסו לעול המצוות ערך חיבור שבו כתב חמישים וארבע תירוצים לקושיא אחת.

טעם מנהג זה, כי כל עוד לא התברר שבחור הבר מצוה הוא תלמיד חכם ויודע ספר, אין כל שמחה בכך שהגיע יומו להניח תפילין, שהרי לפי שיטת השימושא רבא אסור לו להניח תפילין ואין לו לברך עליהם, רק אם יהיה נאה דורש בפלפול של תורה ויווכחו לראות כי הוא נער תלמיד חכם, או אז יש מקום לכל שמחת הבר מצוה. ולהוציא מדעת השומים החושבים שהעיקר לעשות סעודה גדולה ודשנה לרגל הבר מצוה, ואילו כשנעמד חתן הבר מצוה לשאת את דרשתו ורק פותח פיו באמירת שני תיבות תיכף מפסיקים אותו בשירה, והנער שמח שנמנעה ממנו בושה. על כך תמה אקרא, לשמחה מה זו עושה, אם הבחור הוא בער ולא ידע, ומה גם שלדעת השימושא רבא אסור לו להניח תפילין.

*

בסגנון זה יש גם לבאר המנהג הקדום שהחתן היה דורש בעת סעודת הנישואין, והיו משתיקים את הציבור ומכריזים שהחתן יאמר דרשה ואחר כך יתנו לו על כך 'דרשה גשאנק'. הענין הוא, כי הנה ידוע מה שאמרו חז"ל (פסחים טז:): כל המשיא בתו לעם הארץ, כאילו כופתה ומניחה לפני ארי. לאור זאת מסופק אני כשבאים לשמחת נישואין שהחתן הוא בחור עם הארץ ועני בתורה, האם יש בו מצוה לשמח החתן והכלה, שהרי הגע בעצמך, אם ילך אדם בדרך ויראה בת ישראל כפותה לפני ארי שעומד למורפו חיים כלום היה מקום לשמחה, הלא כל הרואה זאת היה מורט שערות ראשו וזועק מרות על האסון הנורא, ואם כן, אחרי שגילו לנו חז"ל שנישואין אלו של חתן עם הארץ נחשבים כמי שכופת בת ישראל לפני הארי, לשמחה מה זו עושה.

על כן כאשר באים המשתתפים לסעודת נישואין קבעו שהחתן ידרוש בחכמה, כי כל עוד יש חשש שהחתן עם הארץ אין שום מקום לריקודים ומחולות, אלא היה ראוי לשבת על הארץ ולקונן על זיווג כזה. רק אחרי שהחתן נעמד ודרש בפלפול של תורה בפלפול עצום גג על גג, ותירץ קושיא אחת בעשרים אופנים, אז פורצת השמחה ברוב עוז וחדות. והאמת היא, שכך היה המנהג בדורות שלפנינו, שעד שלא דרש החתן היו כולם יושבים דוממים, ורק כשסיים החתן

לומר את כל דרשתו אז פצחו כולם בשיר וזמר. אך כיום תיכף כשהחתן מתחיל את דרשתו מפסיקים אותו בשירה, ואתמהה, מה לכם לשיר ולשמוח אם אמנם החתן הוא עם הארץ.

כאן מקום אתי לספר מעשה שאירע אך שני דורות לפנינו, ושמעתי זאת מפי כ"ק אאמור"ר זי"ע, ששמע מפה קדשו של זקח"ק מצאנו זי"ע, אשר בעת היותו סמוך על שולחן חותנו בלייפניק, שבימים ההם עדיין היתה עיר מלאה חכמים וסופרים, לא נשמע שם כדבר הזה שבת ישראל תינשא לחתן שאינו בן תורה. זולת פעם אחת שהיתה איזה בת ישראל שנישאה לבחור שאינו בן תורה, ולמרות שלא היה איש גרוע וקל דעת, אלא כל חסרונו היה שלא למד תורה ושימש כעוזר בחנות לשרת את הקונים, וכאות מחאה על שפרצה גדר ונישאה לחתן שאינו בן תורה, החרימו כל בנות העיר את החתונה ואף אחת מהן לא באו לשמוח בשמחתה, עד שהכלה ישבה בדד ביום חופתה, מלבד כמה נשים זקנות שחמלו עליה. ואכן, לפי דברינו עתה, אין כל פלא ששום בת ישראל לא הסכימה להינשא לעם הארץ, כי מי הוא זה ואיזה הוא שירצה לדור בכפיפה אחת עם עם הארץ הדומה לארי דורס ואוכל, שיתנהג עמה כמזורעת. וכשראו שאשה אחת נישאה לעם הארץ הבינו שאין כאן שום מקום לשמחה וריקודים, אלא יש לבכות מרות על מר גורלה של אותה שנישאה לעם הארץ וגם רוח ל"ע.

עיקר ותכלית העבודה המוטלת על בני הדור הזה הוא אך ורק לגדל את הבנים כבר מקטנותם לעסק התורה, וכן להנך כל אחד את עצמו לעסק התורה. וכבר אמרו חז"ל (תדאר פרק יח; אדר"נ פרק ג) שלא חרב בית המקדש אלא בעון ביטול תורה, כי עון זה של ביטול תורה הוא אם כל חמאת ושורש פורה רוש ולענה לכל מיני חמאים, שהרי אם האדם הוא עם הארץ ממילא לא יוכל לקיים את התורה בדת, והוא יחמיר במקום שצריך להקל ויקל במקום שצריך להחמיר. הבורות ועם הארצות הם עיקר ושורש כל החורבנות, ובכלל זה נכלל כל הצרות והיגיונות.

שומה עלינו לשנן דברים אלו, כדי לכל הפחות להזכיר ולהתעורר, ולדעת את מצבינו השפל, שנתקיימה בנו הנבואה של 'עתידה תורה שתשכח מישראל', וכפי שרואים כיום את אסון דורנו שלדאבוננו התורה מונחת בקרן זווית ואין שואל ואין דורש.

*

בהאמור נראה לבאר מה שאמרו חז"ל (פסחים סח:) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי מעמא, יום שניתנה בו תורה הוא. ויש להבין מדוע רק ביום שבו ניתנה תורה הכל מודים בו שיש חיוב סעודה, ולמה זה לא יעשו סעודה גם כהג הפסח שבו יצאנו מעבדות לחרות, או בסוכות שהוא זכר לענני הכבוד שהקיף אותנו הקב"ה במדבר.

אלא יתבאר, שבלי קבלת התורה אין שום שמחה ביציאת מצרים, כי מה תועלת היה לנו בכך שיצאנו מתחת יד מצרים. אם מחמת חירות ממלאכה, הרי עיינינו הרואות שגם כאן באמריקה משועבדים בני אדם למלאכה מבוקר ועד ערב, ולא עוד אלא שבני אדם שמחים וששים אם מוצאים עוד כמה שעות פנויות להוסיף בעבודה ולצבור עוד הון ועושר. הלא כן מוצאנו שכשהיו ישראל במדבר אמרו (במדבר יד, ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה, ועוד אמרו (שמות טז, ג) מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע, ועוד אמרו (במדבר יא, ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם את הקישואים ואת האבטיחים. אמור מעתה, שבלי קבלת התורה אין שום משמעות ושמחה ביציאת מצרים. כן גם בענני הכבוד לא היה שום תועלת אם לא היו מקבלים עליהם את התורה במדבר.

זהו שאמרו חז"ל, הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא יום שניתנה בו תורה, והכוונה שהסעודה של חג השבועות הוא לא רק על קבלת התורה, אלא עכשיו אנו עושים סעודה למפרע גם על יציאת מצרים בפסח, שיצאנו ממצרים לעבוד את האלוקים על ההר הזה ולקבל עליו את התורה, וכן על גם ענני הכבוד בסוכות ועל ירידת המן, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא פרשת בשלח יז) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, הוי אומר ששמחת התורה של חג השבועות היא שמחה כוללת על כל המועדים כולם.

*

כללם של דברים אחד הוא, שאין לו לאדם לשמוח כי אם בשמחה כזו שגם רוכב בערבות שש ושמח בה. להיפך כמה שנתחדש בדורנו שבני אדם חוגגים חדשים לבקרים כל מיני מסיבות והילולים, ומכל דבר קטן כגדול עורכים חגיגת שמחה וששון בגילת ורנן, ואף אמנם שאין עיני צרה ח"ו בשמחתן של ישראל, ואדרבה יש לי רוב הנאה מכך שיהודים שמחים, אולם האיש הירא את דבר ה' עליו להתבונן בכל דבר שמחה, האם גם התורה הקדושה שמחה בשמחה זו, כלום דבר זה גרם לשמחה בכל העולמות העליונים, וכי דבר זה גרם לקידוש ה' בכל העולם עד שיש לגיל ולשמוח בגינה.

מדוע זה לא יחשבו בני אדם חשבונו של עולם בכל שמחה, לשמחה מה זו עושה, מאי כולי האי, מה לך לרקוד ולשמוח, כלום בא משיח בא דוד, וכי כבר נתקיים הכתוב (תהלים קד, לא) יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו, שאתה שש ושמח כל כך. הרי הכתוב מוכיח ואומר (הושע ט, א) אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, כי בעוד שנכרי מאומות העולם שמח כשעלה בידו להרוויח כסף וזהב, או שעלה לגדולה ונעשה נשיא, או כבש חלקת אדמה מידי יריביו וקנה לעצמו עבדים ושפחות, וכיצא בזה, הרי שלאדם מישראל אין שמחה רק בדבר שגם בשמים ממעל שמחים וששים בו.

ראיתי בספר אגרות חזון איש (בקובץ אגרותיו ח"א, אגרת קנג) – כידוע דרכי שאוהב אני להביא דברים של טעם מכל דורש אמת, כמאמר חז"ל קבל האמת ממי שאמרו, בפרט כשמדובר מאדם גדול כהחזון איש וצוק"ל – אשר היתה לי התפעלות רבה מהמובא שם מה שמעיד על עצמו בזה הלשון: "בהיותי שבור ורצוין כל הימים ולא זכיתי לשום עונג מתענוגי החיים, נוסף לכאבי הגוף ושכירתו כל הימים, העונג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני, ואין לי צער יותר גמור מכשלוך בעון... ואין אני בן חורין לעשות דברי מבלי עיון בהלכה... ואין לי בעולמי אלא זאת".

דברים אלו נוראים ומופלאים ביותר, שאדם יכול להעיד על עצמו שמעולם לא נהנה משום דבר בעולם הזה רק כאשר קיים רצון קונו יתברך שמו. והאמת היא שכך צריך כל יהודי להתנהג, שבכל דבר יתבונן האדם האם יש לבורא ית"ש שמחה מדבר זה, ורק באופן זה גם הוא ישמח ויצטרף לשמחת הקב"ה. משא"כ כל שאר הבלי עולם הזה שאין להשי"ת שמחה בהם, גם הוא לא ישמח בהם.

כבר הארכתי בתשובה להלכה (שו"ת דברי יציב או"ח סי' פה) לברר מדוע לא נהגו אצלנו לברך ברכת 'הטוב והמטיב' או ברכת 'שהחיינו' בלידת בן ובת, אף שבגמרא (ברכות נט: ובש"ע או"ח רכג, א) מפורש לברך הטוב והמטיב בלידת בן זמן וביארתי בכמה אופנים. וכעת נראה לומר באופן אחר, ולבאר החילוק בין זמן הגמרא לזמנינו, בהקדם מה ששגור בפי העולם (ראה במארי קידושין פב:) לפרש בדרך מליצה מה שאמרו חז"ל (קידושין שם) אשרי למוי שבניו זכרים, אוי לו למוי שבניו נקבות, ולכאורה יש לדקדק כיצד יתכן מציאות כזו שהבנים יהיו נקבות, הלא אם בנים הם אינם נקבות, אלא הכוונה היא, כי אוי לו לאותו אדם שיש לו בנים זכרים, אך הם דומים לנקבות, בהיותם עמי הארץ ואין בהם לחלוות של תורה.

מעשה יתבאר, שבדורות הראשונים היה כל אב מברך ברכת הטוב והמטיב ושהחיינו בלידת בנו, כי היה לבו סמוך ובטוח שבנו זה עתיד לגדול תלמיד חכם ויהיה בו בחינת אשרי מי שבניו זכרים. אבל ככל שהתמעטו הדורות ועינינו הרואות שיודעי תורה מועטים הם, ורוב העולם אינם תלמידי חכמים, על כן כיון שכלל נקוט בידינו שבכל דיני התורה הולכים בתר רוב, חושש האב לברך ברכת הטוב והמטיב בלידת בנו, כי הוא חושש שמא ח"ו יגדל בן זה עם הארץ כרוב העולם. ודי לנו בזה שלא אמרו לברך ברכת דיין האמת בלידת בן זכר, אבל כיצד יברך הטוב והמטיב.

ברם, כשיגדל הנער ויהיה בחור בן י"ח או עשרים שנה, וישמח האב ביוצא חלציו כשיראה שבנו צמח לתפארת בכרם בית ישראל והוא תלמיד חכם מופלג, הוא הוכתר בתואר 'מורינו' על הבחנו לכל הפחות אלא דפי גמרא

ותוספות, והאב בעצמו אינו סומך על תעודת הישיבה בלבד אלא נכנס לבית המדרש ומתחיל לבחון את בנו ונוכח לראות מקרוב את שליטתו של בנו בכל רחבי הש"ס, באותה שעה ראוי לו לאב לברך ברכת "שהחיינו" ו"הטוב והמטיב", וישלים עכשיו אותה ברכה שלא אמר בשעת לידת הבן, כמו שנאמר (קהל ז, ח) טוב אחרית דבר מראשיתו. והוא אמת ויציב (ע"ע שפע חיים רעוא דרעיון פרשת מקץ מאמר ז; ובשפע קודש על התורה פרשת וארא).

*

ענין זה יש לרמוז בלשון הכתוב בפרשתו, **וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד**, על פי מה שכתב רביה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע בנועם אלימלך (הכא בפרשתו) ש'מועד' רמז לאהבה שהוא לשון יום טוב וכו', ועיי"ש מה שפירש זה הכתוב (בד"ה או יאמר) דהתורה מלמדת לאדם שיתנהג עצמו, כי להיות שהתורה ניתנה בסיני למען ילמד אדם להיות תמיד מוכנע גדול ונבזה בעיניו, כדרך שעשה השי"ת ב"ה שמאס בהרים הגבוהים ובחר בהר סיני הנמוך מכולם, וזהו במדבר סיני, רק לזה צריך האדם שלא יתעצב מחמת גודל הכנעה יפול בעצבות, וזה הוא מניעה גדולה מעבודת הבורא יתברך, לכן הזהירה תורה עליו שיראה להיות תמיד בשמחה, כי אין השכינה שורה מתוך עצבות, וזהו באהל מועד, פירוש שיכניס עצמו לאהל של מועד, הוא לשון שמחה, כי מועד היא לשון יום טוב וכו', עיי"ש בד"ק.

ונראה להוסיף שרמז הכתוב מהו הדבר שאפשר לשמוח בו, **במדבר**, כאשר אדם זוכה להיות בהכנעה ושפלות כמדבר, שעל ידי זה זוכה לקרבת ה' ולהשגת התורה הרמוזה בתיבת **סיני**, כדמצינו (ברכות סד.) שקראו לרב יוסף סיני שהכל צריכין למרי חטיא וכל התורה היתה מונחת בו. **באהל** רומז ללימוד תורה, כנאמר (בראשית כה, כז) ויעקב איש תם יושב אהלים, רק באופן זה אפשר להיות בשמחה ולעשות **מועד**.

בעין זה אפשר לומר, שאפילו **במדבר**, כאשר אדם נמצא במצב של שמחה, בלא שום הנאה גשמית, כאדם החולץ במדבר שמם בלא מאכל ובלא משתה, עם כל זה כל שמחתו תהיה רק בכל אות שזוכה ללימוד תורת ה' שניתנה בסיני, וכל רגע שזוכה להיות **באהל**, רק בזה ישמח ויעשה **מועד**.

יעזור השי"ת שנזכה בקרוב לקיום הייעוד 'יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו', וכאמור (תהלים קכו, ב-ג) אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים ובחנו השבועות הבעל"ט יקיים בנו הקב"ה את מצות 'שמחת בחגך', שנזכה לשמחת עולם ושמחת החג. ונזכה לקבל עול תורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ועוד כיום טוב זה ניגאל גאולת עולם במהרה בימינו אמן.

תוכן הענינים:

- אין אדם יכול לזכות לתורה רק כשהיה עניו ושפל ברך ויראה עצמו כמדבר שאין בו פירות ומים וצל, שרומז שאין בו תורה ומצוות וגמילות חסדים.
- דרך הצדיקים להיות תמיד בלב נשבר ונדכה, ולהרגיש בעצמם שאין בהם שום נקודה טובה ומעשה טוב.
- דרך אבותינו הק' להיות בטל ונכנע בפני כל תלמיד חכם צעיר כזקן, לייקר ולהחשיב את דבריו. וכמה עובדות בענין זה.
- תוכחת מוסר נגד אלו שמעיינים בספרי גאוני עולם מהדורות הקודמים ואינם יראים לבטל דבריהם בלהג לשונם, ואין יודעים שבשכלם הגס אין יכולים להבין דברים שנכתבו ברוח הקודש.
- טעם המנהג להעמיד אילנות בבית הכנסת בחג השבועות, לעורר האדם שכשאינו עוסק בתורה הרי הוא דומה לאילן סרק שאין בו פירות, וגם יתעורר כשואה עלים נופלים ומתייבשים, שכל לימודו נשכח ממנו.
- ענין אמירת תיקון ליל שבועות, כדי שיבחן את נפשו ויראה את מיעוט ידיעתו בתורה, ועל צורת לימודו בדילוג ולמקוטעין בהעדר שלימות.
- בלי עסק התורה אין מציאות לקיים את מצוות התורה, ולכן קטן היודע לדבר אביו למדו תורה, ואילו במצוות אינו מחויב רק עשר שנים אח"כ בהיותו בן י"ג, כי התורה היא הכנה והכשרה לקיים המצוות.
- השמחה והסעודות בחג השבועות שבו ניתנה תורה, הוא שמחה למפרע גם על יציאת מצרים בפסח ועל נס ענני הכבוד של סוכות, כי רק אחרי קבלת התורה יש שמחה ביציאה לחירות.
- טעם המנהג שבחור בר מצוה דורש בפלפולה של תורה בסעודת הבר מצוה, על פי דעת השימושא רבא שעם הארץ אסור לו להניח תפילין.
- טעם מנהגינו שלא לברך ברכת הטוב והמטיב בלידת בן, מחשש שמא יגדל עם הארץ, ואכן אם ברבות הימים רואה שבנו גדל לת"ח היה ראוי לברך אז הטוב והמטיב להשלים מה שלא בירך בלידה.
- אין לו לאדם לשמוח רק בדבר שגורם שמחה לרוכב בערבות והתורה הקדושה גם שמחה בשמחה זו, אבל על שאר שמחות של מה בכך כבר נאמר לשמחה מה זו עושה.

יעמדו על הברכה ידידינו הנכבדים שהרימו תרומתם קודש להדפסת הגליון

הרה"ח ר' יצחק ארנפלד הי"ו – קרית צאנו, נתניה

הרה"ג ר' יעקב פנחס גבירץ שליט"א – קרית צאנו, נתניה

הרה"ח ר' יהושע קלוגר הי"ו – אלעד

לעילוי נשמת אחיו, חותנם

האי גברא יקרא, עוסק באוריינתא תדירא, שייף עייל שייף ונפיק

הרה"ג ר' שלום צבי ב"ר ישראל שמואל ז"ל ארנפלד

למלאת השבעה לפטירתו ביום ראשון כ"ח אייר תשע"ה

תנצב"ה

לקיים רצון צדיק!

המעוניינים לתרום להדפסת גליונות הד"ת
לכבוד השמחה במעונם, או להנציח קרובים
נא יפנו מבעוד מועד בטלפון: 052-7140042

יעמדו על הברכה ידידינו הנכבדים שהרימו תרומתם קודש להדפסת הגליון

הר"ר עמרם דייטש הי"ו

קרית צאנו, נתניה

בן המשב"ק הרה"ח ר' אברהם הי"ו, וחתן הרה"ח ר' יחיאל מיכל דויד הי"ו
לזכות בתו תחי' לרגל שמחת אירוסיה במזל טוב
עב"ג המו"מ בתויר"ש הבה"ח בנימין חיים שטמר שיחי'
בן הרה"ח ר' יעקב הי"ו
יזכו להקים בית נאמן בישראל ויעלה זיווגם יפ"ה וילרוב נחת ואושר כה"י

*****

הרב יחזקאל רייך שליט"א

קרית בעש"ט, פתח תקוה

בן הגאון רבי אברהם יהושע שליט"א, רב דקהילתנו הק' באנטוורפן
וחתן כ"ק אדמו"ר מוואסלוי שליט"א
לזכות בנו שמואל רפאל שיחי' שנולד במזל טוב
יזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

*****

הר"ר יקותיאל שטמר הי"ו

קרית צאנו, נתניה

בן הרה"ג ר' אלימלך משה שליט"א, וחתן הרה"ח ר' מרדכי אריה ברגר הי"ו
לזכות בתו תחי' שנולדה במזל טוב
יזכה לגדלה לבעל תורה לחופה ולמעש"ט, ולרוב נחת ואושר כה"י

*****

אחד מאנ"ש הי"ו - קרית צאנו, נתניה

לזכות ידידו הר"ר חיים מזרחי הי"ו - נתניה

להצלחה ולברכה בכל משלח ידיו
ולרוב נחת מכל יוצ"ח

זכותו הגדולה של רבינו זצוקללה"ה תלווה אותו ותגן בעדו ובעד ב"ב בכל אשר
יפנו, וחפץ ה' בידם יצליח מתוך שמחה ואושר כה"י

*****

לעילוי נשמת

האי גברא יקירא, עוסק באורייתא תדירא, איש חסיד נאמן בכל מעשיו,
מחשובי תלמידיו של כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע ומפארי עדתנו הק' בעיה"ק ירושלים
הרה"ג ר' שמואל ב"ר מנחם אריה ז"ל קניגסהופר
נלב"ע ביום ד' בסיון תשע"ב
תנצב"ה